

## SZAKMAI BESZÁMOLÓ

**Pályázati eljárás száma:** VKK/3/2008

**Program neve:** A kiskereskedelmi láncok árképzési gyakorlata - a tejtermékek példája

**A támogatási szerződés száma:** AL/0348/2008/001

**Kedvezményezett neve:** Európa Fórum Alapítvány, 1111 Budapest, Budafoki út 24.

**Szakmai felelős neve:** Fertő Imre, Mohácsi Kálmán

**A Program befejezésének határideje:** 2008. október 31.

A beszámoló csak részeredményre vonatkozik:<sup>1</sup> □

- 1. Ismertesse a Program megvalósításának menetét, írja le a végrehajtás egyes lépéseit és csatolja a végrehajtás során keletkezett fontosabb dokumentumokat! Sorolja fel a Program megvalósításában közreműködőket (a Kedvezményezett részéről vagy megbízása alapján)!**

- A kutatásban résztvevők közösen dolgozták ki a Program tematikáját.

- A kutatást két vezető kutató irányította: Fertő Imre, Mohácsi Kálmán. A kutatás koordinálásában és összehangolásában rajtuk kívül közreműködött még Bakucs Zoltán, Juhász Pál.

- A Program megvalósításának, jelentős részben egymásba fonódó, fázisai az alábbiak voltak:

1. ütem - A nemzetközi irodalom áttekintése
2. ütem – Az élelmiszerkereskedelem átalakulása
3. ütem: - A tejtermékek piacainak bemutatása
4. ütem – A tejtermékek árainak empirikus elemzése
5. ütem - A kutatás befejező része

- Tisztázásra került, hogy a résztvevők milyen kutatási területeket dolgoznak ki. A kutatásban az Európa Fórum Alapítvány, a Pénzügykutató Zrt, a Mentor Kft, az Invesmetns In Hungary Kft, a BCC Kommunikációs és Tanácsadó Bt, a Duna Creditum Kft, a HEDWIG Kft és a L' ART CLASSIC Kft kutatói, munkatársai vettek részt.

- Az egyes ütemekhez kapcsolódva az Alapítvány kutatási megbízási szerződéseket kötött a szóban forgó kutató cégekkel különféle, a Szakmai Beszámoló 3. pontjában részletezett kutatások elvégzésére.

- A beérkezett tanulmányok, illetve az Európa Fórum Alapítvány által végzett kutatás alapján a kutatás vezetői, az Európa Fórum Alapítvány szakértői, együttműködve a kutatásba bekapcsolódott cégek kutatóival, munkatársaival több lépcsőben állították össze a Program összegző tanulmányát.

<sup>1</sup> Amennyiben a szakmai beszámoló a Program valamely fázisában született részeredmény(ek) bemutatására szolgál, a beszámolót csak az adott részeredményre vonatkozóan kell értelemszerűen kitölteni.

## 2. Részletesen ismertesse és értékelje a Program eredményeit!

A Program eredményeit az összegző tanulmány mutatja be, amelynek Vezetői összefoglalója rövidítve tartalmazza a kutatás eredményeit és legfontosabb megállapításait.

### Szakmailag / tudományos szempontból

A periodikus árcsökkenések, a különböző árleszállítási akciók jól ismert jelenségei a kiskereskedelmi láncok világának. Ezek az akciók viszonylag szabályos időközönként fordulnak elő, ami arra utal, hogy nem teljesen véletlenszerű változásokról van szó, nem vezethetők vissza a keresletben vagy a készletekben végbemenő sokkokra. Az elmúlt években a periodikus árcsökkenések gyakorisága megnövekedett, amely arra utal, hogy a különböző árleszállítási akciók egyre fontosabbakká váltak a kereskedők és a fogyasztók számára. Az elmúlt évtizedekben számos egymással versengő elméletet dolgoztak ki az árleszállítási akciók és az árdiszperzió magyarázatára. Ugyanakkor nemzetközi szinten is viszonylag kevés empirikus tanulmány foglalkozik az árdiszperzióval, illetve az árleszállításokkal.

### A pályázati célkitűzésekkel összefüggésben

A Program célja a kiskereskedelmi láncok árképzési gyakorlatának vizsgálata volt a hazai piacon a tejtermékek példáján keresztül. A kutatás során lehetőség nyílt az árleszállítások jelenségére kidolgozott alternatív elméleti előrejelzések empirikus tesztelésére. A tejtermékekre azért esett a választásunk, mert így módunkban állt megvizsgálni, hogy a romlandóság szerepet játszik-e az árak szerkezetének alakulásában. Továbbá az elemzés során megvizsgáltuk van-e oksági kapcsolat az egyes áruházláncok árai között.

### Újszerűség bemutatása

A Program keretében zajló kutatás, illetve összegző tanulmány, a kutatás eredményei eddig Magyarországon először vizsgálták meg (illetve mutatják be) a kiskereskedelmi árak eloszlását és a kiskereskedelmi láncok árképzési gyakorlatát a tejtermékek körében az idősor és panel elemzés különböző módszereinek alkalmazásával. A kutatási eredmények más nemzetközi vizsgálatokkal összhangban arra utalnak, hogy a leértékelések modelljeinek az árak eloszlására vonatkozó, egymással konfliktusban lévő előrejelzései közül egyik sem érvényes univerzálisan a vizsgált tejtermékekre. Az egyik legfontosabb eredmény, hogy elutasíthatjuk a leértékelés Varian-típusú modelljének magyarázatát.

A kutatás egyes részeinél a témának megfelelő módszertant választottuk. Ezt tükrözi a kutatás összegző tanulmánya is. Abban először áttekintettük a nemzetközi irodalmat: egyrészt az árleszállítási akciók vagy leértékelések elméleti magyarázatait, másrészt a kapcsolódó empirikus tanulmányokat. Ezt követően bemutattuk a hazai élelmiszerkereskedelem szerkezetét, illetve annak átalakulását. A harmadik fejezet a tejtermékek fogyasztói piacának legfontosabb jellemzőit ismerteti. A negyedik fejezet a tejtermékek kiskereskedelmi árainak empirikus elemzésével foglalkozik. Első lépcsőben Hosken és Reiffen (2004) tanulmányának módszertanát követve a tejtermékek szélesebb körét elemeztük. A második lépcsőben szűkítettük vizsgálatunk horizontját. Berck és szerzőtársai (2007) által kidolgozott módszerekkel a dobozos és a tartós tej árát elemeztük, külön hangsúlyt fektetve az árleszállítási akciók hatására.

Az empirikus elemzés fő eredményei a kutatás fő hipotézisei szerint csoportosítva a következők:

*1. A leértékelési akciók meghatározott árelosztást okoznak a piacon.*

Az árelosztások vizsgálata azt sugallja, hogy mindegyik termék esetében elvethetjük Varian (1984) kevert stratégia hipotézisét, miszerint az áraknak folytonosnak kell lennie sűrűsödési pont nélkül. Több termék esetében (gyümölcsös joghurt, tejföl, trappista, vaj) az elosztások inkább bi- vagy több modális mintát követnek, ami arra utalhat, hogy a leértékelések váltakoznak a szabályos árral. Ez a tény támogatja azt a hipotézist, hogy az üzletek váltogatják a nemzeti márkák árleszállítását (Lal 1990). A hazai tejtermékek árainak elosztásában megfigyelhető aszimmetria Pesendorfer (2002) elméletét támasztja alá, miszerint az árak magas szinten vannak az idő túlnyomó részében, amelyet a periodikusan előforduló árleszállítások szakítanak meg. Az árcsökkenések részletesebb vizsgálata azt mutatja, hogy az áreséseket általában egy áremelkedés követi, amely további adalékot szolgál az időbeli árdiszkrimináció elméleteinek megerősítéséhez. Ez a tény akkor válik igazán jelentőssé, ha figyelembe vesszük, hogy a vizsgált periódusban csak ritkán figyelhetünk meg leértékeléseket.

*2. A leértékelések időbeli előfordulása meghatározott mintát követ a kiskereskedelmi láncok között.*

Eredményeink szerint az ársorozatok kiskereskedelmi láncként kointegráltak, azaz van közöttük kapcsolat, ezért elvethetjük azt a hipotézist, hogy az üzletek soha nem értékelnek le szimultán (Shilony 1977, Varian 1980). Becsléseink több támogatást adnak az ellentétes hipotézisnek, azaz az üzletek egyidejűleg csökkentik áraikat (Sobel 1984, Green és Porter 1984). Eredményeink azonban nagyban függenek a leértékelés empirikus definíciójától. Ha az árleszállítási akciókat a módusz alatti különböző értékekkel definiáljuk, akkor alátámaszthatjuk ez egyidejű leértékelések hipotézisét, azonban az árleszállítási akciók szigorúbb definíciója mellett elvethetjük azt.

*3. Az árak időbeni elosztása különböző a tartós és a romlandó termékek között.*

A hipotézist több módszerrel is megvizsgáltuk. A tartós és a dobozos tej esetében a leértékelések gyakorisága közel azonos függetlenül a küszöbértéktől, ezért nem különböztethetjük meg a romlandó és a tartós termékeket, ahogy azt Sobel (1984) vagy Conlisk és szerzőtársai (1984) modelljei alapján várhatnánk. A Granger-féle oksági elemzés azt mutatta, hogy a kiskereskedelmi láncok duális szerkezete jobban kimutatható a dobozos tejekre, mint a tartós tejekre. A kointegrációs számítások szerint a dobozos tejek piaca jobban integrált, mint a tartós tejeké. A panel kointegráció viszont azt erősítette meg, hogy szoros kapcsolat van a dobozos és a tartós tejek árai között. Összegezve, az eredmények inkább azt valószínűsítik, hogy nincs szignifikáns különbség a dobozos és a tartós tejek árelosztása között. Becsléseink megerősítik Berck és szerzőtársai (2007) eredményeit, akik hasonló következtetésre jutottak a narancslevek piacán.

A továbbfejlesztés lehetőségei (pl. Program kiterjesztése, további kutatás, módosítás szükségessége)

További kutatások keretében célszerű lenne más élelmiszeripari termékek esetében is megvizsgálni a jelen kutatásban feltett kérdéseket. A különféle termékcsoportok összehasonlító elemzése pedig további adalékokkal szolgálna a kiskereskedelmi láncok árképzési gyakorlatának jobb megértéséhez.

Az eredmények hasznosításának lehetőségei

A Program eredményei mind a gyakorlati, mind az elméleti természetű piaci és versenypolitikai ismeretek bővüléséhez, rendszerezéséhez is hozzájárulnak. Így a kutatás eredményei, illetve a kutatás által feltárt ismeretek széles körben hasznosíthatók lesznek: az elméleti és gyakorlati szakemberek körében; az oktatásban; az államigazgatásban; az agrárpolitika, az állami szabályozás formálásában; az uniós támogatási rendszer működtetésében.

**3. Sorolja fel és mellékelten csatolja a Programmal (annak eredményeivel) összefüggésben született tanulmányokat, kiadványokat, publikációkat, előadásokat stb.! A Program végrehajtása mennyiben segítette a Programban résztvevők tudományos előmenetelét?**

A) A Program keretében az alábbi megalapozó tanulmányok készültek el:

- A kiskereskedelmi láncok árképzési gyakorlata - a tejtermékek példája – A magyar agrárágazat helyzete 2006-ban és 2007-ben, 2008. évi kilátások készítője Mentor Kft. (a Program 2., 3. és 4. üteméhez kapcsolódva)
- A kiskereskedelmi láncok árképzési gyakorlata - a tejtermékek példája A magyar gazdaság növekedési pályája, az agrárszektor és a kereskedelem fejlődését meghatározó tényezők (2008-2010), készítője Pénzügykutató Zrt (a Program 2. és 3. üteméhez kapcsolódva)
- A kiskereskedelmi láncok árképzési gyakorlata - a tejtermékek példája – A tejtermékek kiskereskedelmi árának elemzése lánconként, készítője BCC Kommunikációs és Tanácsadó Bt (a Program 4. üteméhez kapcsolódva)
- A kiskereskedelmi láncok árképzési gyakorlata - a tejtermékek példája – A magyar sajt piac helyzetét befolyásoló tényezők, készítője Investments in Hungary Kft. (a Program 3. és 4. üteméhez kapcsolódva)
- A kiskereskedelmi láncok árképzési gyakorlata - a tejtermékek példája – Az élelmiszerkereskedelem átalakulása, szerkezete, versenystratégiák, készítője Duna Creditum Kft (a Program 2. üteméhez kapcsolódva)
- A kiskereskedelmi láncok árképzési gyakorlata - a tejtermékek példája – a magyar tejszektor és nagykereskedelem, készítője HEDWIG Kft (a Program 3. és 4. üteméhez kapcsolódva)
- A kiskereskedelmi láncok árképzési gyakorlata - a tejtermékek példája – a tejtermékek fogyasztói piacának főbb jellemzői, készítője L' ART CLASSIC Kft (a Program 3. és 4. üteméhez kapcsolódva)

B) A fenti tanulmányokra támaszkodva, illetve az Alapítvány kutatási kapacitását felhasználva állítottuk össze a Program eredményeit bemutató összegző tanulmányunkat: A kiskereskedelmi láncok árképzési gyakorlata – a tejtermékek példája.

Valamennyi külső kutatóhely által készített tanulmányt, illetve a Program összegző tanulmányát mellékeljük beszámolónkhoz.

A Program végrehajtása jelentős mértékben segítette a kutatásban résztvevők tudományos előmenetelét. A Pénzügykutató Zrt, a Mentor Kft, a , az Invesmetns In Hungary Kft, a BCC Kommunikációs és Tanácsadó Bt, a Duna Creditum Kft, a HEDWIG Kft és a L' ART CLASSIC Kft a Program révén lehetőséget kapott, hogy a tanulmányok megírását megalapozó kutatásokat elvégezze. A hét kutató cég által készített anyagok szűkebb körű szakmai megvitatására is sor került. Az Európa Fórum Alapítvány lehetőséget kapott arra, hogy meglévő ismereteit felhasználva, illetve a támogatási források rendelkezésére állása és saját forrásai mozgósítása révén, átfogó kutatást tudjon szervezni és végrehajtani. Mindez szervesen illeszkedik az alapítványi alapcélokhoz. A tervek szerint a Pénzügykutató Zrt lehetőséget biztosít a tanulmány szélesebb körű megvitatására is. A kutatás eredményeit publikálni kívánjuk, térítésmentes előadásokkal és írásos anyagok átadásával az oktatási intézmények oktatási tevékenysége, illetve az államigazgatás érintett munkatársai számára is rendelkezésére állunk.

4. **Mutassa be, a Program megvalósítása mennyiben felel meg az eredeti munkatervnek (ütemezés, eredmények, esetleges eltérések indokai, különös tekintettel a támogatási szerződés módosítása nélkül végrehajtottakra)!**

A Program megvalósítása teljes mértékben megfelel az eredeti munkatervnek. A Program ütemezése (lásd Szakmai Beszámoló 1. pontját) az eredeti elképzeléseknek megfelelően alakult. A Programot határidőre (2008. október 31.) befejeztük. A munkatervhez igazodva rajzolódtak ki a Program, a kutatás várt eredményei. Ezt tükrözi a Program összegző tanulmányának szerkezete és tartalma, illetve a Program során külső szakértőkkel elkészített tanulmányok szerkezete és tartalma is. A kutatás eredményeit felhasználó célcsoportok (oktatás, államigazgatás) nyitottak a Program eredményeinek megismerésére és hasznosítására.

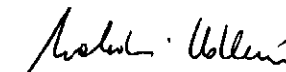
5. **Amennyiben rendelkezésre áll, csatolja a Program résztvevői / célcsoportja által készített értékelést!**

A Program résztvevői nem készítettek értékelést a Programról. Több egyetemi és főiskolai intézménnyel (például Corvinus Egyetem, Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskola, Gödöllői Szent István Egyetem, CEU, IBS) is felvettük a kapcsolatot, amelyek szívesen hasznosítanák a Program eredményeit.

Kelt: Budapest, 2008. október 31.



.....  
Szakmai felelős aláírása



.....  
Kedvezményezett (képviselőjének cégszerű) aláírása

**EURÓPA FÓRUM ALAPÍTVÁNY**

1111 Budapest, Budafoki út 24.

Adószám: 18162857-2-43

Számlaszám: OTP XL 11711034-20851712